

MONTAIGNE VE AHMET HAŞİM'DE AŞK VE KADIN ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME

MONTAIGNE AND AHMET HAŞİM IN A COMPARATIVE REVIEW OF LOVE
AND WOMEN

Hacer GÜLŞEN¹

Öz

Bu makalede, Fransız deneme yazarı Montaigne'in ve Türk edebiyatının önemli sanatkârlarından Ahmet Haşim'in, aşka ve kadına bakış açıları ele alınmaktadır. Fransız deneme yazarı Montaigne, bütün hayatı boyunca yalnızca *essais* -“*Denemeler*” adını verdiği tek bir eser yazmış, deneme türünün öncü ismi olarak dikkat çekmiştir. Ahmet Haşim ise, Türk edebiyatının önemli şair ve deneme yazarlarından. Makalede Montaigne'in ve Ahmet Haşim'in eserlerindeki ve hayatlarındaki kadınlara gönderme yapılacak sanatkârların, aşk ve kadınlar hakkındaki düşünceleri, Sanatkâra dönük eleştiri anlayışı çerçevesinde karşılaştırmalı olarak incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Montaigne, Ahmet Haşim, Kadın

Abstract

In this article the point of views of Montaigne, the French author and essayist and Ahmet Hasim, one of the masters of Turkish Literature about love and woman are discussed. The French essayist Montaigne wrote only one single work on this topic and named this “*Essais*” and became famous of the essays. Ahmet Hasim is one of the important poets and essayists of the Turkish Literature. In this article, it is aimed to analyse Montaigne's and Ahmet Hasim's private lives and Works by referring to the women they loved

Key Words: Montaigne, Ahmet Haşim, Woman

---

¹ Yrd. Doç. Dr., İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
gulsen@iku.edu.tr

1. Giriş

Bu makalede Montaigne ve Ahmet Haşim'in hayatı ve eserlerinden hareketle aşka ve kadına nasıl baktıkları ele alınmaktadır. Montaigne bütün hayatı boyunca yalnızca "Deneme" adını verdiği tek bir eser yazmıştır.

Deneme, Türk edebiyatına Tanzimat dönemiyle birlikte giren ve en beğenilen türlerden biridir. Deneme türü yazarların kendi beninden hareketle, kendi seçtikleri bir konuda, kendi hayat tecrübelerini konuşarak oluşturdukları iddia ve ispat kaygısından uzak kısa yazılardır. Bu türün dünyada ilk uygulayıcısı Montaigne'dir. Türk edebiyatında ise Ahmet Haşim, öncü isimlerden biri olmuştur: "Deneme, bir yazarın, herhangi bir konu üzerinde kesin sonuçlara gitmeden, iddiasız ve ispatsız kişisel görüş ve düşüncelerini, içtenlikle belirttiği yazılara denir. Diğer bir deyişle kalem denemesi anlamına da gelen deneme, konularını edebiyat, felsefe ve bilim dallarından alır. Denemeler genellikle makale uzunluğunda yazılmakla beraber, bazen bir kitap büyüklüğünde de olabilir. Başarılı bir deneme kitabı, başlı başına bir hayat kürsüsüdür." (Kantemir:1991:237-242)

Bu makalede Montaigne ve Ahmet Haşim'in aşka ve kadına bakışı Sanatkâra dönük eleştiri anlayışı çerçevesinde incelenecektir. Bilindiği gibi bu eleştiri metodunda iki yol vardır: "1. Eserleri aydınlatmak için sanatçının hayatını, kişiliğini incelemek 2. Sanatçının psikolojisini, kişiliğini aydınlatmak için eserlerini bir belge gibi kullanmak. Eleştirici bu iki yoldan birini veya ikisini birden kullanabilir." (Moran:1978:131) Makalede bu iki yoldan da yararlanılmıştır.

2. Montaigne'e Göre Aşk ve Kadın

Montaigne (d. 28 Şubat 1533 - ö. 13 Eylül 1592), 16. yüzyıl Fransız deneme yazarıdır. Montaigne, 28 Şubat 1533'te Bordeaux'da doğar. Ailesi onun iyi bir eğitim almasını sağlar. Eğitim süresince Yunan ve Latin edebiyatını öğrenir. Bir süre bulunduğu yörede Belediye Başkanlığı görevini üstlenir. Ailesinden kalan geniş bir malikânedeki günlerini kitaplarıyla ve

yazılarıyla geçirir. Bu çalışmaların sonucu olarak ünlü “Denemeler” adlı kitabı oluşur. Montaigne, *Denemeler*’inde başta insan sevgisi olmak üzere iyimserlik, dayanışma, özgürlük ve okuma alışkanlığı üzerine çok özgün yazılar kaleme alır. Bu yazıları herkesin anlayabileceği sade bir anlatımla okura ulaştırır. (http://tr.wikipedia.org/wiki/Michel_de_Montaigne)

André Gide, bir çalışmasında Montaigne’in denemelerinden seçmeler ve açıklamalar yaparak Montaigne’i bir sanatkâr olarak ele alır. Bu yazıda belirttiği gibi Montaigne denemelerinde, fiziksel görünümünü bütün unsurlarıyla kendisi vermektedir. Biraz kısa boyludur. Yüzü tombul değil dolgundur. Zamanın modasına uygun bir şekilde sakalları fazla uzun değildir. 47 yaşına doğru, böbrek kumundan sağlığı bozulur. Kendinden emin adımlarla yürür, sert hareketleri olan Montaigne, yüksek ve çınlayan bir sese sahiptir. Biraz oburdur. Her şeyi yer. Ata biner, uykuyu sever. André Gide’e göre Montaigne’in hayatında aşk önemli bir roldedir. Fakat aşktan da önemli olan şey zevktir. Büyük bir istek duymadan evlenmiş benzeyen Montaigne, yine de iyi ve sadık bir eştir. Bilindiği gibi Montaigne, 1565 yılında Françoise de la Chassagne’la evlenir. André Gide, *Denemeler*’de özellikle Montaigne’in kadınlardan bahseden bölümlerinde onu yaralamış birine rastlamadığını belirtir. Tek büyük üzüntüsü çocuklarını çok küçükken kaybetmesidir: “*Hepsi daha çok küçükken ölüyor*” der. (Kitap II, Bölüm VIII) 6 çocuğundan sadece bir tanesi birkaç aydan fazla yaşar. Bir de Mlle. Marie de Gournay’le olan dostluğu dikkat çekicidir. Daha çok bir baba gibi sevdiğini belirttiği Mlle de Gournay ile tinsel bir ilişkisi olduğunu düşünen Gide’e göre, *Denemeler*’in özellikle üçüncü basımı Mlle de Gournay’ın gösterdiği özen sayesinde gerçekleşmiştir. (Gide:1939:7-44)

“*Kızım*” adlı denemesinde şunları söyler: “*Babalık sevgisinden çok öte duygular beslediğim, yaşamımın en sevinçli yanlarından birisi olan üvey kızım Marie de Gournay le Jars için olan umutlarımı, çok büyük bir zevkle çeşitli yerlerde belirtmişimdir. Şimdi dünyada ilgi duyduğum tek şey o.*” (Ata, 2010:231) (Kitap II, Bölüm XVII)

Montaigne, Aristo’nun “*kısa boylu insanlar sevimlidir ama güzel değildir*” sözüne uygun olarak kendisini değerlendirir. Bütün güzel özelliklerine rağmen orta boydan biraz kısa bir insan olması sebebiyle kendisini pek beğenmez. Bu açıdan bakıldığında Ahmet Haşim’i hatırlatır. Montaigne’e göre boy güzelliği, erkekliğin tek güzelliğidir. Mizacının iyimser ve öfkeli, neşeli ve karamsar arasında gidip geldiğini de belirtir. (Ata, 2010:9)

Montaigne, deneme yazmaktaki amacını ise şu sözlerle açıklar: “*Başkaları insanlara şekil vermek, belli bir kalıba sokmak ister; ben de onu açıklamaya, ortaya koymaya, tüm çıplaklığı ile kendi görebileceği bir hale getirmek için uğraşırım*” (Ata, 2010: 17) (Kitap I, Bölüm II) der. Aslında onun daha çok kendisini tanımanın peşinde olduğu görülür. “*Babalar ve Oğullar*” adlı denemesinde babasının onu yetişmesi için yoksul bir köye göndermesinden bahseder. Bu yöntemin amacı yardıma gerek duyan sıradan insanlarla ve sınıfla birleşmek, onları da anlamaktır. Montaigne, babasının bu yöntemiyle hem Latinceyi, hem de insan olmanın erdemlerini öğrenmiştir. Bu yolla alçakgönüllü insanlara yakınlık duymuştur. (Ata, 2010:220) (Kitap III, Bölüm XIII)

Bununla birlikte babasının onu yetiştirme yöntemi sadece hizmetkârları anlamak üzerine kurulu değildir. Montaigne, kadına da içinde yaşadığı çağ ve insanlara nazaran daha olumlu yaklaşır.

Montaigne’ in öncelikle aşk hakkındaki görüşleri üzerinde durmak yerinde olacaktır. Ona göre: “*Aşk, karşılıklı duyular, uyumlar isteyen bir ilişkidir.*” (Ata, 2010:119) (Kitap III, Bölüm V) “*Aşk dediğimiz şey, arzulanan varlıkta bulacağımız tada susamış olmaktan başka bir şey değildir.*” (Ata, 2010:107) (Kitap III, Bölüm V)

“*Mutluluk*” adlı yazısında ise; “*Fazla yüz bulan, her dediğini yaptıran aşk bezginlik verir; iyi bir yemeği fazla kaçırmak da mideyi bozar. Bolluk kadar insanı sıkın, usandıran şey yoktur*” der. (Ata, 2010:134)

Montaigne, “*Kitaplar*” adlı denemesinde ise, rastlantısal iki tür ilişkiden bahseder: dostluk ve aşk. Ona göre birincisi ender bulunur, diğeri ise yaşla birlikte yitip gider. (Ata, 2010:249) (Kitap III, Bölüm III)

Montaigne, dostluk ile aşk duygusunu birbirinden ayırır. Evli çiftler arasında meydana gelecek ayrılıkların eşlerin ilişkilerini gevşeteceği düşüncesine karşıdır. Aksine uzun ve sürekli bir birliktelik eşlerin birbirleriyle olan ilişkilerinin soğumasına neden olabilir: “*Uzaktan her kadın insana hoş gelir. Her insan şunu bilir ki her gün beraber olmanın tadı başkadır, ayrılıp kavuşmanın tadı daha başka.*” (Ata,2010:114) (Kitap I, Bölüm XXVIII)

Montaigne’in, erkekler hakkında yaptığı değerlendirmeler bugüne de ışık tutar. Örneğin erkekler kendi günahlarından çok eşlerinin günahlarından korkmaktadırlar: “*Biz erkeklerin hemen hepsi kendi günahlarından çok karısının günahlarından gelecek ayıptan korkar; kendi vicdanından çok karısının vicdanı üzerine titrer. (Aman ne fedakârlık!); tek*

karısı ondan daha afif kalsın da hırsız olmaya, yemin bozmaya, karısının adam öldürmesine, aforoz edilmesine razıdır herkes...” (Ata,2010:126)

Montaigne, zaman zaman kadınlara olumsuz bakar. Ona göre: “Kadınların, süs ve aylıklıklarının bizim emeğimizle beslenmesi gülünç ve haksız bir şeydir.” (Ata,2010:289) (Kitap III, Bölüm IX)

Montaigne’in güzelliğe karşı olduğu düşünülmemelidir. İnsanlığın güzelliğe ayrı bir önem verdiğini bilir. Çünkü insanların ilk anlaşma aracı güzelliğdir. Montaigne’e göre, ruhla bedeni birbirinden ayırmamak gerekir. Hatta ona bağlanmak, kucaklaşmak, sevmek, arkadaş ve önderlik etmek şarttır. Bu ikisinin arasında farklılık ve zıtlık değil, benzerlik ve uygunluk olana kadar devam etmelidir. (Ata,2010:102) (Kitap II, Bölüm XVII) Buna göre ruhi ve fiziki güzellik ancak ikisi bir arada olursa Montaigne için önemlidir.

Montaigne, Plautus’un “Bir kadın kokmadığından güzel kokar” sözünden hareketle, yaşadığı yüzyılda parfüm kullananlara kuşku ile bakıldığını belirtir. Acaba parfüm herhangi bir doğal eksikliği örtmek amacıyla mı kullanılmaktadır sorusunu bize düşündürür: “Bu nedenle, eski ozanların, güzel kokmak kötü kokmaktır dedikleri, çelişkili önermelere ulaşıyoruz.” Yine Montaigne için en doğal kokular, en güzel kokulardır ve başlıca hanımlar için geçerlidir. (Ata, 2010: 273) (Kitap I, Bölüm LV) Fransa’da parfümün neden icat edildiğini ve niçin kullanıldığını düşünecek olursak bu düşünce hatalı değildir.

Ahmet Haşim Montaigne’in 16.Yüzyılda kokular için yazdıklarına benzer bir denemeyi 20.Yüzyılda kadınların makyaj yapmalarıyla ilgili olarak yazacaktır.

3. Ahmet Haşim’e Göre Aşk ve Kadın

Türk edebiyatının tanınmış sanatkârlarından biri olan Ahmet Haşim (d. 1884, Bağdat - ö. 4 Haziran 1933, İstanbul) şiirleri kadar nesirleri de takdir edilmiş ve çok sevilmiş bir sanatkârdır. Şiir anlayışı bakımından sembolist olan Haşim, gerçeği değil onun renkli olan yansımalarına yer verir.

Ahmet Haşim, deneme türünde yazdığı “Bize Göre”, “Gurabahâne-i Laklakan”, “Frankfurt Seyahatnamesi” adlı eserlerinde pek çok konuyu ele almış, ilginç bakış açısıyla okurlar üzerinde etkili olmuştur. Ancak bu konular içinde belki de en dikkat çekici olanı aşk ve kadındır. Yakup Kadri, Ahmet Haşim’le ilgili çalışmasında şunları söyler: “Kendisinin son derece çirkin bir adam olduğunu zannediyordu ve bu zan, ona, ilk gençlik çağlarından son gençlik demine kadar hayatı zehreden tasalardan biri olmuştur. Bir gün demişti ki: “- Mon cher, dün gece, bu suratımın hali uykumu kaçırdı. Onu şöyle hayalimde tashih edeyim dedim.

Mesela alnımı daha muntazam bir şekle soktum. Kafamı lepiska saçlarla örttüm. Yanağımdaki Halep çıbanını hafzettim. Ağzımı ufalttım, çenemi incelttim. Gene bir şeye benzemedi. Anladım ki, bu kafayı kökünden söküp atmaktan başka çare yok." Yakup Kadri'ye göre aslında Haşim'in son derece canlı, cazibeli ve alâka verici bir kafası vardır. Tıpkı, etrafında çıplak Nef'e'lerin raksettiği Satir'i andırır ve onu tanıyan her kadın, ondaki keskin Satir ruhunu derhal sezer. Bunlardan birçoğlarının, Haşim'e, "O belde"de tahayyül ettiği "ince, saf ve leyli" yarlardan olmağa can attıklarını belirten Yakup Kadri, sözlerine şöyle devam eder: "Fakat her şeye, masala, büyüye, mucizeye inanan Haşim, yalnız bir şeye, yalnız kendisinin bir kadın tarafından sevilebileceğine inanmıyordu. Bunun içindir ki, ölünceye kadar, daima yakışıklı gençleri, sevişen çiftleri kıskandı. Onlar aleyhinde en zehirli, en kötü sözleri mübah gördü." (Kadri, 1934: 20 -21)

Haşim'in, Manisa Mebusu Refik Şevket Bey'e yazdığı mektuplardan birisi bu açıdan dikkat çekici bir özelliğe sahiptir. Bu mektupta Ahmet Haşim, kendisini sevenlerin hepsinin güzel, fakat züğürt olduğunu, sevdiklerinin hepsinin zengin fakat kendisine karşı ilgisiz olduğunu belirtir. Hem zengin, hem de ilgili kızlar ise çirkindir. Bu durum içinden çıkılmaz bir durum olarak gözüktür Haşim'e. "Sipariş kabil olsa, bana elmas yüzük gönderecek bir kız bulmanı isteyecektim. Fakat bilmem, bu siparişe, sen ne dersin? Diyerek Refik Bey'e sorar. Haşim, bir genç ve güzel kıza âşık olduğunu da itiraf eder. Her gün değişen aşklarına rağmen şiddetle de evlenmek niyetindedir. (Kadri, 1934: 81-82)

Ahmet Haşim, zannedildiği gibi evlenmekten daima kaçmamış, aksine pek çok kez âşık olmuş ve nişanlanmıştır. Aşka inanan bir insan olan Ahmet Haşim, iki kez de evlenmiştir. İlk evliliğini 1 Temmuz 1337/ 1921'de Hatice Muazzez Hanım'la yapar. Bu evlilik 9 Eylül 1337/ 1921'de ayrılıkla sona erer. Ancak Haşim, boşanma ilâmını ancak 20 Şubat 1933'de alır. İkinci evliliğini ise ölümünden dört gün önce 17 Mayıs 1933'de Güzin diye hitap ettiği Zarife Hanım'la yapar. Bu evlilik, sadece zorunluluk nedeniyle yapılmış aşksız bir evlilik değildir. Ahmet Haşim, senelerdir tanıdığı Zarife Hanım'a gerek yurt içinden, gerekse yurt dışından pek çok mektup göndermiştir."² Ahmet Haşim'in kadınlar hakkında olumsuz düşünmesinin nedenlerinden biri kendinden memnun olmaması, yakışıklı olduğunu düşünmemesi, diğer sebep de aşka karşılık bulamamasıdır. Ahmet Haşim, Yeditepe dergisinde yayımlanan bir mektubunda kendisine çirkin olduğunu söyleyen Sabiha Hanım'a

² Bkz., Ayrıntılı bilgi için, Nihal Yazar - Alemdar Yalçın, "Ahmet Haşim'in Hususi Hayatıyla Alakalı Yeni Vesikalar", , **Milletlerarası Türkoloji Kongresine sunulan tebliğ**, 1982; Bkz., **Ahmet Haşim Bütün Eserleri IV**, Haz., İ.Enginün- Z. Kerman, İstanbul, Dergâh Yay. 1991, s.54-62; Ayrıca Zeynep Kerman, "Ahmet Haşim ve Kadın", **Yeni Türk Edebiyatı İncelemeleri**, Ankara, 1998, s.186-192

cevap verir. Sabiha Hanımla arkadaşları Vasfi Bey vasıtasıyla tanışırlar. Ahmet Haşim, bu kültürlü ve güzel hanımdan çok etkilenir. Ancak Sabiha Hanım aynı düşüncede değildir. Haşim'i "eski kalpaklı, tozlu elbiseli, yanık ve karışık çehreli bir ihtiyat zabiti" olarak gördüğü gün, Haşim'in Sabiha Hanım'a karşı hisleri tamamen değişir: "O günden sonra siz benim için düşmanım oldunuz" der. (Yeditepe, 1963: 8-15) Ahmet Haşim'in kadınlar hakkındaki olumsuz düşünceleri özellikle boşandığı eşi Hatice Muazzez Hanım ve karşılıksız aşka tutulduğu Sabiha Hanım'ın davranışları üzerinden değerlendirilmelidir. Bu olumsuz bakış açısına neden olan başka kadınlar da olabilir. Ahmet Haşim, bu yönüyle Montaigne'e benzemiyor. O aşka yara almış biridir.

Önce Ahmet Haşim'in şiirinde aşka ve kadına bakışını ele almak yerinde bir hareket olacaktır. Bu yolla denemelerinde aşka ve kadına bakışını anlamak kolaylaşacaktır. Ahmet Haşim şiirinde bir "O belde" tasarlar. Ona göre, bu belde acı gerçeklerle doludur. Özellikle "Şi'r-i Kamer"lerinde (Ay Şiirleri) muhayyel bir dünyada gezinir. Orada bir kadın ve küçük bir çocuk yan yanadır. Dicle kıyılarında - akşam ya da karanlık bir gecede - annesiyle gezintiye çıkar. Ay, onlara eşlik eder. Haşim, gerçek yaşamında annesini çok küçük yaşlarda kaybeder. Annesinin ölümü onun üzerinde olumsuz bir etki yaratır. Şiirlerinde genellikle kadınları birer ilahe olarak tasvir eder. "O Belde" şiirinde kadınlar, hemşire ya da sevgilidir. Hepsî güzel, ince, saf, hasta ve müşfikdir ve hepsi gece gibidir. Gönüldeki ıstırapı uyutmayı, avutmayı bilirler:

"Kadınlar orda güzel, ince, sâf, leylîdir,
Hepsinin gözlerinde hüznün var
Hepsi hemşiredir veyahut yâr;
Dilde tenvîm-i ıztırâbı bilir." (Enginün- Kerman, 1987:158)

Yine "O Belde" şiirinde "Melâli anlamayan nesle âşına değiliz" diyen A. Haşim, kadın ve şairin bugünkü tali'ini anlayamamakta bulur. Ne yazık ki asrî geçinen insan, maddeye dayalı dünyasında, sevileni ve sevgiyi, şairi anlayamayacak, onda bir mana bulamayacaktır:

"Sana yalnız bir ince tâze kadın
Bana yalnızca eski bir budala
Diyen bugünkü beşer,
Bu sefil iştiâ, bu kirli nazar,
Bulamaz sende, bende bir ma'nâ," (Enginün- Kerman, 1987:157)

Şair, bu beldede bulamadığı huzuru, güzelliği muhayyilesinde yarattığı o beldede arayacaktır. Haşim, gerçeklerden kaçır. “Yollar” adlı serbest müstезat tarzındaki şiirinde kadınlar soluk birer ilahedir. Şair, yolların uzayıp dolaşmasını, mabetlerin yükselmesini ve ilâhelerin inmelerini ve çeşitli hareketlerini değışen vezinlerle verir. Aynı yöntem “O Belde” şiirinde de vardır:

“Tâ öteden,
Şimdi zer gözleriyle tâ öteden,
Gam-ı ervâhı vecde da’vet eder
Bütün meâbid-i mechûle-i ümîd-i beşer.
Bütün meâbid-i vecdin soluk ilâheleri
Birer birer iniyor, gözlerinde rüyâlar;
Dudaklarında ziyâdar ü muhteriz – titrer
Akşamın bûse-i huzû-eseri. (Enginün- Kerman, 1987:152)

“Şeb-i Nisân” adlı şiirinde ise yalnızlık duygusu kuvvetle hissedilir. Şair, beklenen hayali güzelliği çağırır. O gerçek dünyada da böyle yalnızdır:

“Eşcâr u hevâ gölgede sessiz sarışır, gel!
Gel, yalnızım, ey beklenen hüsn-i muhayyel!
(Enginün- Kerman, 1987:171)

Şair, şiir kitaplarının dışında kalan bir başka şiirinde sevgilisine;
Kalbim seninçün sevgilim
Nâçiz bir bâziçedir;
Asla çekinme, çiğne, kır,

Hep böyledir, zevkım benim” derken, şiirin sonunda daha da ileri giderek sevgilisinin verdiği ıstıraptan memnun, biraz da acı çekmekten hoşlanan (mazoşist) bir tavırla şunları söyler:

“Kır sevgilim
Ez sevgilim
Hep böyledir zevkım benim” (Enginün - Kerman, 1987:206)

Ay, Haşim’de kadına karşılıktır. “Şi’r-i Kamer”leri (Ay şiirleri) bu şekilde incelemek yerinde olur. Bütün çirkinlikleri örten ay, şekillere büyümlü bir hava verir. Güneş ise her şekli en açık haliyle ortaya koyar. Bu nedenle şiirlerine ay ışığı, nesirlerine ise hâkim olan güneş ışığıdır denilebilir. Gerçekler güneş ışığıyla aydınlanır. Çoğu zaman acı gerçekler, hülya ve

sihrin büyüsünü bozar. “Ay” adlı yazısında yazar, ay ışığının bütün kirli gerçekleri büyülü bir ışığın atmosferine soktuğunu düşünür. Bu büyülü ortamda “karşıda yemek yiyen fakir ailenin kirli kızları, yüzlerine vuran ay ışığı içinde birer süslü hayal” olur. Güneş ışığının gerçekleri gösteren özelliğinden bunalanlar, ay ışığının dinlendiren hayaline ihtiyaç duyarlar. Yalancı ay, zekâdan harap olanları dinlendiren hayal gibi, güneşten bunalanları da teselli eder.(Enginün - Kerman, 1987: 38-39) Aynı zamanda Haşim’in sevdiği kadınlar biraz annesine benzer. Onları bir süre için çok sevmiş sonra da bir sebepten dolayı (ölüm, ayrılık) kaybetmiştir. Şair, “O” şiirinde şunları söyler:

“Sen âh, doğarsın o zaman, mest ü ziyâdâr...

Sahilleri sessiz dolaşan hasta hayâlê,

Bir nûr-ı teselli taşır alnındaki hâlê;

Hattâ o soluk çehreye nurun dokunurken,

Bir bûseye benzerdi ki gelmiş ona senden.”

(Enginün- Kerman, 1987:109)

“*Hazan*” isimli şiirinde, annesine duyduğu özlem daha da artar:

“Ey eski kamer, sen bizi elbette bilirsin!

Annemdi o nûrunda gezen zıll-ı mehâsin,

Bendim o çocuk, bendim o simâ-yi tahayyür,

Bir gün ki hâzan ufka kızıl dalgalı bir nûr,

Bir kanlı ziyâ haşrediyorken, onu bir yed,

Bir bâd-ı haşîn aldı o rü’yâyı müebbed.”

(Enginün- Kerman, 1987:114)

Ahmet Haşim, kendisini yakışıklı biri olarak görmez. “*Başım*” adlı şiirinde bu olumsuz ruh hali kuvvetle hissedilir:

“Bu cehennemde yetişmiş kafaya

Kanlı bir lokmadır ancak mihenim.

Âh Yârâbbi, nasıl birleşti

Bu çetin başla bu suçsuz bedenim ? ”

(Enginün- Kerman, 1987: 96)

Şiirindeki ilaheler, denemelerinde insan dışında başka bir yaratığa dönüşür. Acımasız gerçeklerle dolu olan bu beldede yazar, aşka ve kadına olumsuz bakar. Bu dönüşümde moda,

spor ve savaş etkin bir rol oynar. Yazarın eleştirileri; kılık kıyafet, makyaj konusu üzerinde yoğunlaşır. Nitekim Haşim, “*Kürk*” adlı yazısında kadınların İstanbul’da kürk modasını takip ettiklerini, bu modanın aslında dede ve ninelerimizin bilinen kürkünü tersine çevirip sırta geçirmek olduğunu söyler. Böylece kadınlar, kurt ya da goril benzeri, iri yapılı bir hayvana benzer. Yazar, okura “*tırnaklarını uzatıp sivrilten, vücudunu baştanbaşa tüylü göstermek isteyen kadın, belli ki insandan başka bir hayvana benzemek için uğraşıyor*” der. (Kaplan,1989:8-9) “*Erkekleşme*” adlı yazısında ise, asri bir kadınla yapılacak beş on dakikalık bir konuşmanın onlardaki erkekleşme merakını anlamaya yeterli bulur. Zira bu kadın: “*İş kadını - erken yazıhanesine gitmeğe ve geç evine dönmeye mecbur olduğu için, yıkanmaya ve temizlenmeğe hiç vakti olmayan kirlî iş adamı gibi - acı acı ter, kepek, yağ ve toprak kokuyor. Lavanta ve pudra, deriden ve saçtan dağılan o karışık kokuyu daha iğrenç yapmaktan başka bir şeye yaramıyor.*” Yazar, binlerce asırlık erkek medeniyetini anlamak ve benimsemek için kadının işe pek geç koyulduğunu, bu nedenle de büyük bir gayret içinde olduğunu belirtir: “*Er geç, zihin yorgunluğu, dünya yüzünü, saçı vaktinden evvel dökülmüş cascavlak fikir kadını başları ile de dolduracaktır.*” Yazara göre o gün: “*İşte o gün feci intiharın, dünya yüzünden tamamen kalkacağı gündür.*” (Kaplan,1989: 13-14)

“*Kelimelerin Hayatı*” adlı yazısında, Ahmet Haşim, melek kelimesinin anlamı üzerinde durur. Edebiyattaki manasıyla melek gözleri mavi, saçları sarı ve beyaz elbiseli, uzun etekli güzel bir kadındır. Hıristiyan sanatında uzun, lepiska saçlı, güvercin kanatlı, mahcup bir genç kız olarak resmedilir. Kızın elinde uzun sur veya boruya benzeyen bir müzik aleti vardır. Bulutların arasından gülümser bir şekilde resmedilir. Ancak kadının saçları ve etekleri kısılınca meleğin bu görünüşü de geçmişin silik şekilleri arasında kalmıştır. Ahmet Haşim’e göre: “*Şeytani bir alevın temasıyla, taraf taraf ateş kırmızılığına boyanan çağdaş kadın çehresi yanında, uzun sarı saçlı ve mavi gözlü “melek” şimdi aptal bir halayık yaratık çehresinden daha fazla cazip değil.*” (Kaplan,1989: 20-21)

Yazar, “*Garden Bar’da Konuşan İki Adam*” adlı yazısında ise tamamen kendi düşüncelerini konuşur. Makyajın kadın yüzünü adeta boyadan yapılma bir örtü gibi örttüğünü söyler: “*Kim diyor ki kadın şimdi, eskisi gibi, yüzünü sıkı örtüler altında saklamıyor? Ya boya örtüleri? Bunların altında hakiki çehreyi hiç görmek kabil mi? Boyalar olmasa bilmem kadın ne yapardı? Sorusunu: “- Kadın ne yapardı bilmem... Fakat boyalar olmasa bilmem ki nasıl göz boyanırdı?” şeklinde cevaplandırır.*” (Kaplan,1989: 41)

“*Cazibe*” adlı yazısında Ahmet Haşim, kadınlar için gerçek çekiciliğin ilkesini bulmuştur: “*Çok konuşmamak ve yılışmamak*”. Haşim, bazı kadın başlarını tüm ihtişamlı

görünüşüne rağmen değerli maddelerden yapılmış birer allık deposu olarak görür. Ona göre “âşık, yüz bulmayan adamdır.” (Kaplan,1989: 50-51)

“Erkek” adlı yazısında ise “kadın mı, erkek mi güzeldir?” Sorusunu cevaplandırır: Haşim’e göre erkek kadından daha güzeldir. İnsan cinsinde de, yazara göre “dişinin erkekten daha güzel olması için hiçbir sebep yoktur. Kadının süslenmeye muhtaç olması, saçlarını bir uzatıp bir kısaltması, hayvan kürklerine sarılması, yaradılıştan güzel olmadığı ve bunun kendisinin de bildiğinin kâfi bir delili değil midir? Erkek sun’i süs vasıtalarına tenezzül etmez, zira erkek güzelliği buna muhtaç değildir.” (Kaplan,1989: 142-144)

Ahmet Haşim’in şiirlerindeki olumlu bakış açısı denemelerinde olumsuz bir bakış açısına dönüşür. Bunda yazarın psikolojisinin, hayat öyküsünün etkisi olduğu kadar erkek egemen toplumun bakış açısının da etkili olduğu söylenebilir.

Sonuç

Bu makalede, Fransız deneme yazarı Montaigne’in ve Türk edebiyatının sevilen şair ve yazarı Ahmet Haşim’in, aşk ve kadınlar hakkındaki düşünceleri Sanatkâra Dönük eleştiri anlayışı çerçevesinde karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Sonuç olarak Montaigne’in, aşk ve kadınlar hakkındaki düşünceleri genel olarak olumludur. Bu bakış açısında yaşamındaki kadınlar tarafından kırılmamış, incinmemiş olması etkili olmuş olabilir. Bununla birlikte, Montaigne’de bu olumlu bakış açısı bazen değişir ve eleştirel bir bakışla kadınları ele alarak şu sözleri de yazar: “Kadınların, süs ve aylaklıklarının bizim emeğimizle beslenmesi gülünç ve haksız bir şeydir.” (Ata,2010, 289)

Ahmet Haşim ise, özellikle *Şi’r-i Kamer*’lerinde (Ay Şiirleri) düşsel bir o belde oluşturur. O beldede kadınların hepsi kız kardeş veya sevgilidir. Hepsi ilahi bir özellik taşır. Bu şiirler, şairin biraz da küçük bir çocukken kaybettiği annesini arayış ve annesine duyduğu özlemin şiirleridir. Haşim’in sevdiği kadınlar biraz annesidir. Hepsini bir süre için sevmiş, sonra da ayrılmak zorunda kalmıştır.

Montaigne de Ahmet Haşim’in duyduğu acıya benzer bir büyük bir acı yaşar. Doğan bütün çocukları arka arkaya ölür. Sonunda manevi kızım dediği Marie de Gournay le Jars’la avunur.

Ahmet Haşim, önceleri evlenmek düşüncesini akla, mantığa uygun bir durum olarak görmez. Buna rağmen iki kez evlenen Haşim, birçok defa da âşık olur. Nitekim ilk eşi, Hatice Muazzez Hanım’dır. Onu çok sever. Ancak evliliği üç ay sürer. Haşim, pek çok kez âşık olur. Onun için bütün mesele gönlüne göre hem güzel, hem de zengin bir kadın bulamamaktır.

Güzel bir kadın bulsa parası eksik, kadının parası olsa güzelliği eksiktir. Sabiha Hanım, âşık olduğu kadınlardan biridir. Onun tarafından beğenilmemek Haşim'i çok üzer. Kendisini "Başım" şiirinde açıkça çirkin biri olarak tasvir eden Haşim, Sabiha Hanım tarafından da beğenilmeyince hayata küser. Aslında Haşim, Yakup Kadri'nin de ifade ettiği gibi çirkin bir insan değildir.

Montaigne, hayatı boyunca tek bir kadınla, Françoise de la Chassagne ile evli kalır. Montaigne de kendisini yakışıklı biri olarak görmez. Ona göre, boyunun kısa olması bütün diğer güzel fiziksel özelliklerini yok etmektedir. Yalnız Montaigne, Ahmet Haşim gibi bu durumu büyütmez. Ahmet Haşim ise insanların onu sevebileceğine dahi itimat etmez. Çevresinde gördüğü yakışıklı ve güzel insanlardan oluşan çiftleri kıskanır. Mutsuz evliliği, kendini çirkin bulması, belki de aldatılması, aşk ve kadınlar hakkındaki düşüncelerini değiştirir. Yine de ikinci ve son evliliğini 17 Mayıs 1933'de Güzin diye hitap ettiği, Zarife Hanım'la yapar. Haşim aslında aradığı aşkı sonunda bulur. Bu aşk, zannedildiği gibi bir bakıcı - hasta ilişkisi değil çok daha önceye dayanan, zaman zaman mektuplarla devam eden bir aşktır. Haşim, ilk eşinden ancak 20 Şubat 1933'te boşanır. Bu nedenle Zarife Hanımla 17 Mayıs'ta evlenebilir. Hayatına ilişkin bütün bu ayrıntıları göz önüne alarak Ahmet Haşim'i değerlendirmek yerinde olur. Zirâ, Haşim, sanıldığı aksine aslında tüm hayatı boyunca aşka inanır, annesi başta olmak üzere bazı kadınları çok sever, belki de bazıları tarafından çok kırıldığı için o da onları kırmak, incitmek ister.

Montaigne ise bütün hayatı boyunca bir tek kadına bağlı kalır. Hayata zevk alma açısından, epiküryen bir bakış açısıyla bakar. Evliliğinde de zevk alma esasını ön görür. Ancak evliliği bir çeşit zorunluluk olarak devam eder. Yine de eşini aldatmamış, onu incitmemiş, kendisi de incinmemiştir.

Montaigne, babasının yetiştirme biçimi sayesinde yalnızca kadınlara değil bütün insanlara, küçümseyici bir bakış açısıyla bakmamayı daha küçük yaşlarda öğrenmiştir. Ona göre, zengin bir insan, hizmetkârlarına bile kötü davranmamalıdır. 16. Yüzyıl'da Montaigne'in insana değer vermek gerektiği düşüncesi sadece kadınlar açısından değil, bütün insanlar için önemli bir yeniliktir.

Ahmet Haşim ise, kadına şiirlerinde olumlu, denemelerinde ise olumsuz bakar. Şiirinde ilahi bir varlık şeklindeki kadının, denemelerinde bir ucubeye dönüşmesi sanatçının hayal ve hakikatin dünyasında yaşadığı gidiş - gelişler yüzündendir. Haşim'in denemelerinde kadınlar, bu beldenin acı gerçekleri ışığında fiziksel ve psikolojik olarak değişime uğrar.

Şiirinde görülen ilaheler, moda, spor, savaş ve asrileşme hevesinin etkisiyle başka bir yaratığa dönüşür. Kürk giyen, tırnaklarını uzatan, saç ve eteklerini kısaltan bu yaratık, artık insan dışında başka bir varlıktır. Yazar, erkek cinsinin kadın cinsinden daha güzel olduğuna inanır. Kadının kusurlarını aşırı makyaj altında sakladığını düşünür. Haşim'e göre, değişen modalarla saç ve eteklerin kısalması sonucu kadın, uğrunda ölünecek bir varlık olmaktan çıkmıştır. İş hayatına atılan kadınsa, erkekleşmeye başlamış, kadının özünde var olan veya olması istenilen o, hoş koku ve güzellikten bir eser kalmamıştır.

Kaynakça

- Ahmet Haşim,(1987), *Bütün Şiirleri*, (haz., İnci Enginün - Zeynep Kerman), Dergâh Yay., İstanbul
- Ahmet Haşim, (1989), *Bize Göre, Gurebâhâne-i Laklakan, Frankfurt Seyahatnamesi*, (haz., Mehmet Kaplan), İstanbul
- Ahmet Haşim, (1991), *Bütün Eserleri IV*, (haz., İ.Enginün- Z. Kerman), İstanbul
- Gide André,(1939), *Montaigne, Les pages immortelles de Montaigne choisies et expliquées par André Gide*, Correa Yay., Paris
- Kantemir E., (1991), *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Kaplan Mehmet, (1989), “Ahmet Haşim ve Nesirleri Hakkında Birkaç Söz”, *Üç Eser (Bize Göre, Gurabâhâne-i Laklakan, Frankfurt Seyahatnamesi)*, İstanbul
- Kerman Zeynep, (1998), “Ahmet Haşim ve Kadın”, *Yeni Türk Edebiyatı İncelemeleri*, Ankara
- Michel de Montaigne- [http:// tr. wikipedia.org/wiki/Michel de Montaigne](http://tr.wikipedia.org/wiki/Michel_de_Montaigne) (19.03.2012)
- Montaigne, (2010), *Denemeler*,(çev., Korkut Ata), İstanbul
- Moran Berna,(1978), “Sanatçıya Dönük Eleştiri”, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İstanbul
- Yakup Kadri, (1934), *Ahmet Haşim*, Ankara
- Yazar Nihal - Yalçın Alemdar,(1982), “Ahmet Haşim'in Hususi Hayatıyla Alakalı Yeni Vesikalar”, *Milletlerarası Türkoloji Kongresine sunulan tebliğ*
- Yeditepe, nr.87, Temmuz 1963, s.8-15